

АЛЕКСАНДАР ШМЕТАН ПРАВОСЛАВЕН НАЦИОНАЛИЗАМ

ИСТОРИСКИОТ ПАТ НА ПРАВОСЛАВИЕТО

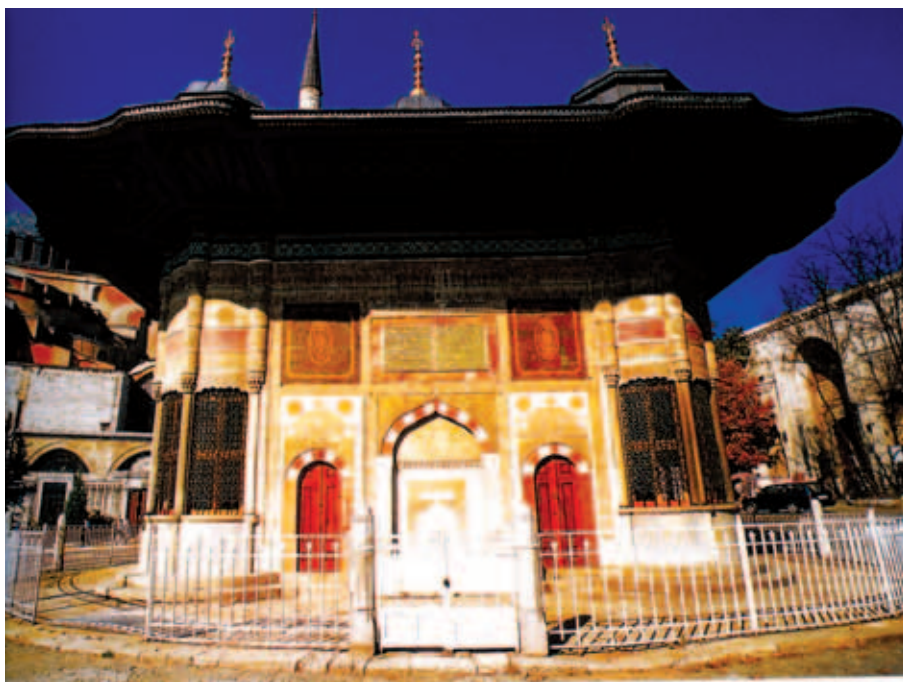
На 29 мај 1453 г., по дневна навала, трупите на Мехмед II го зазедоа Цариград. Во битката загина последниот византиски цар Константин XI. Светиот град стана престолнина на Отоманската империја. Во 1459 г. конечно беше освоена Србија, пред неа падна Бугарија, 1459-60г. европска Грција, 1463 г. Босна и на крајот, 1517 г. Египет. Целиот православен Исток, освен Русија, се најде во „агарјанско ропство“, што ќе потрае повеќе од четири века! Започна епоха на помрачување на Православието којашто ќе остави

длабока трага во свеста на Источната Црква.

Одредувајќи ја природата на турското „ропство“, треба најпрво да се нагласи дека тоа не беше прогонување на Христијанството. Кога по тридневно плачкосување, победнички пирова и секакви насилства Мехмед влезе во градот, објави „закон, милост, и ред“. Тој не беше варварин и порано имаше доаѓано во Константинополис, го знаеше грчкиот јазик и освојувајќи ја Византија беше понесен од своевидно „гркофилство“.

Неговата свита ја сочинувале „нему драгите христијани, бидејќи Агарјаните се многу необразовани“. Истиот историчар вели дека „христијаните управувале со целото негово царство“. Од друга страна, ако, според учењето на Коранот, христијаните и биле неверници, во истиот тој Коран се признава дека Хри-

должни да плаќаат едногодишен данок, „арач“, и тоа беа нивните единствени обврски кон освојувачите. Но затоа Патријархот имаше целосна слобода да управува со црковните работи, без некој да му се меша во надлежностите. Половина од црквите во Цариград беа претворени во џамии, а поло-

стос е пророк и се изразува почит кон Него. Затоа еден од првите чекори на Мехмед по победата беше повикот до Грците да си изберат Патријарх (Генадиј Схолари), да го уредат црковниот живот и да им се вратат на вообичаените обврски. Потоа со „ферман“, највисок документ на султанот, еднаш засекогаш е одреден легалниот статус на Христијаните во Империјата. Христијаните беа

вината им беа оставени на христијаните. Имаше слобода на празнувањето на јавниот култ, браковите, погребите и другите црковни обреди можеа да се вршат непречено и јавно. Во сите градови и села беше дозволено свечено празнување на Велигден.

Но, не беше помалку битна ни една друга карактеристична црта на „статусот“ на христијаните под Турците.

За Турците (коишто за разлика од Арапите, не беа религиозни фанатици) Христијанството исто така беше народна вера на Грците, како мухамеданството за Турците. Исламот воопшто, слично на Јудаизмот, не правеше разлика помеѓу световното општество и религиозната заедница. Така Христијаните во Отоманската Империја добија права не само како верско туку и како национално малцинство, при што овие два поими се слеваа во еден. Патријархот стана „милет-баша“, т.е. глава на народот, етнарх, а црковната ерархија доби права на граѓанска управа врз христијанското население. Христијаните можеа да имаат свои училишта, свои програми, своја цензура. Теоретски, Црквата стана држава во државата и подоцна ќе видиме дека ова имаше огромни последици во животот на поробеното Православие.

На тој начин, формално, положбата на Црквата во турската империја можеше да се смета за стабилна.

Но, во суштина Црквата преживеа ужасни страдања и вистински прогон во овие „мрачни векови“. Турската свест не беше ништо помалку теократска од римската, при што апсолутизмот на власта сепак се ограничуваше со многу промислената јуридичка традиција. Во религиската теорија на исламот христијаните беа „раја“, „стока“, неверници, и не смееја да имаат никакви, па ни граѓански права. За жал и самиот Мехмед го прекрши својот ферман, кога му го зеде на патријархот Генadiј храмот на Дванаесеттемина апостоли што самиот му го даде.

**ВО ПРАКТИКАТА
ВИЗАНТИЈА ИМ НАМЕТ-
НУВАШЕ НА СЛОВЕНИТЕ
ПОГРЧУВАЊЕ
И ВО ОЊАА СЕКОЈДНЕВ-
НА СМИСЛА: ВЛАСТ НА
ГРЧКИТЕ АРХИЕРЕИ ВО
ПОКОРЕНАТА
БУГАРИЈА, ПРЕЗРИВ
ОДНОС КОН СЕКАКВА
САМОБИТНОСТ, ДУРИ И
КОН ЈАЗИКОТ...**

ВО 19 ВЕК ТУРЦИЈА ПРОСТО
СЕ РАСПАЃАШЕ. ТАА
ЛИЧЕШЕ НА ПАЦИЕНТ КОГО
ШТО ЕВРОПА, ПЛАШЕЈКИ
СЕ ОД РУСИЈА, НА СИТЕ
МОЖНИ НАЧИНИ ГО
ОДРЖУВАШЕ ВО ЖИВОТ.
НАВИСТИНА СЕ ПРАВЕА
ОБИДИ СО НИЗА РЕФОРМИ
ДА СЕ ЕВРОПЕИЗИРА
ТУРЦИЈА, А СО ТОА И ДА
СЕ ПОДОБРИ ПОЛОЖБАТА
НА ХРИСТИЈАНИТЕ. НО ВО
СТАВРНОСТА, СИТУАЦИЈА-
ТА БЕШЕ СЕ ПОЛОША,
ОСОБЕНО СО БУДЕЊЕТО НА
НАЦИОНАЛНАТА СВЕСТИ И
СОНИШТАТА ЗА СЛОБОДА.

Отоманската Империја западна во период на државна деморализација и во неа владеела самоволие, безпринципиелност и корупција. Султаните ги пљачкаа своите паши, а овие христијаните. Состојбата беше многу влошена во 17 и 18 век - најжалниот период во црковната историја. Како што вели проф. Карташов, во ова време Турција можеше да биде уништена од која било европска држава, но Европа, заради страв од Русија, ја поддржа Турција, и ги затвараше очите пред страдањата на христијаните.

Во 18 век за 73 години беа сменети 48 Патријарси! Некои од нив беа сменувани дури по петпати, многу од нив беа мачени до смрт. Беа осквернувани цркви, уништувани мошти и Свети Дарови. Погромите на христијаните стануваа сè почеста појава. Во 19 век Турција просто се распаѓаше. Таа „личеше на пациент когашто Европа, плашејќи се од Русија, на сите можни начини го одржуваше во живот“.

МЕХЕМД II, ФЕРМАН

Премии, Рождество Христово 2004

Генадиј Схоларис и Мехмед Втори, мозаик

ИСТ
ОРИ
С
КИ
ОТ
ПАТ
НА
ПРА
ВОС
ЛАВ
ИЕТ
О

Навистина се правеа обиди со низа реформи да се европеизира Турција, а со тоа и да се подобри положбата на христијаните. Но во стварноста, ситуацијата беше сè полоша, особено со буђењето на националната свест и соништата за слобода. Заради грчкото востание во 1821 г., дојде до масовно убивање на Грците во Турција и во Цариград. Не помагаа никакви закони, што ги издаваше турската влада заради смирување на европското јавно мислење. Така, по Севастополската војна (во која Турците им беа сојузници на Англија и Франција) и после Парискиот мир во 1856 г., султанот Абдул-Мејид го издаде познатиот „Гати-Гамајун“ („Своерачен Указ“), според кој правата на христијаните беа изедначени со тие на муслиманите. Ова предизвика воодушевување во Европа! Но во суштина положбата не беше подобрена; Грците не само што беа во ужасна социјално-економска положба туку им беа одземени и многу поранешни права.

Затоа целата втора половина на 19 век беше во знакот на христијански востанија и крвави насилства од страна на Турците. И сето тоа се случуваше додека на Запад истовремено триумфираше добродушниот европски либерализам!

Во 1861 г. имаше востание во Босна и Херцеговина, во Србија, Влашка, Молдавија, Бугарија; во 1866 г. на Крит, итн. Со овие востанија се подготвуваше ново поглавје во историјата на Православната Црква. Во историјата на Православната Црква епохата на турското ропство е обележана, најпрво со необично заострување на религиозниот национализам. Неговите корени се криеја во самата суштина на „византиството“, во неговото апсолутизирање на идејата за „свештена држава“. Почетокот на оваа идеја беше во знакот на римскиот универсализам. Рим ја обоготвори државата, но не и нацијата. Напротив, Империјата сакаше да ги надмине сите национални ограничувања, во еден закон, една власт, една култура. Империјата не знаеше за некаков „расистички“ пристап, за фаворизирање на „плотта и крвта“. И токму оваа универзална идеја, овој вселенски дух на Рим беше главниот носител на средбата и сојузот со Христијанството - вселенско и сеопфатно според самата своја суштина, во кое што се надминуваа разликите помеѓу „Елините и Јудејците, робовите и слободните“, за да се обединат во новиот човек според Образот Христов.

...ВО ОВА ВРЕМЕ
ТУРЦИЈА МОЖЕШЕ ДА
ЖБИДЕ УНИШТЕНА ОД
КОЈА БИЛО ЕВРОПСКА
ДРЖАВА, НО ЕВРОПА,
ЗАРАДИ СТРАВ ОД
РУСИЈА, ЈА ПОДДРЖА
ТУРЦИЈА, И ГИ ЗАТ-
ВАРАШЕ ОЧИТЕ ПРЕД
СТРАДАЊАТА НА ХРИС-
ТИЈАНИТЕ.

ХРИСТОС СЕ РОДИ !!!

МИХАИЛ ПАЛЕОЛОГ

... Треба да се признае дека во прво време империјата навистина живееше со вдохновението за исполнување на вселенската мисија. Константин, на пример, себеси се сметаше одговорен за ширењето на Христијанството во Персија, мисија наменета за Ерменците, Грузијците, Готите, Хуните, и на крајот, за самите Словени. Првата пукнатина во овој универзализам беше поделбата на самата Империја, со отцепувањето на нејзиниот западен дел. Иако, царската власт, барем номинално, ја признаваат самите „варвари“ населени на Запад, така што византиската теорија остана на сила. Но, во епохата на крстоносните војни судирот со тој Запад имаше трагични последици. Византискиот патриотизам, којшто оттогаш се хранеше со сонот за империјалниот универзализам, почна постепено да се претвора во национализам, односно од позитивно чувство во негативен афект: во одрекување на сè што е туѓо, болно острастена одбрана на „сè свое“. Особено силно ова изродување почнува да се чувствува во времето на Nikeјското царство (13 век), кога Латините владеја во светата престолнина на Византиското Царство. Самото Православие, коешто во времето на Отците секогаш се доживуваше како вселенска Вистина, што ќе ги освои сите народи, почна да се доживува како грчка вера којашто стои наспроти „латинската“, западната. „Елиството“, коешто во свеста на истите Отци беше синоним за незнабоштво, доби во доцната Византија ново значење - во него гледаа извор на националната традиција, и ренесансата на елинизмот под Палеолозите веќе беше впечатливо обоена токму со националистички чувства.

АЛЕКСАНДАР ШМЕДАН ПРАВОСЛАВЕН НАЦИОНАЛИЗАМ

А ОВА ГО ПРЕДИЗВИ-
КА РАСПАЃАЊЕТО
НА ПРАВОСЛАВНИОТ
СВЕТ, ПРИНУДУ-
ВАЈЌИ ГИ
СЛОВЕНИТЕ, КАКО
НЕКОГАШ
СИРИЈЦИТЕ И
ЕРМЕНИТЕ, ДА ГИ
МРАЗАТ ГРЦИТЕ.

Значи, додека официјалната „идеологија“ на Византија, беше константно универзална, во стварноста неуспешите, исцрпувањето на Византија и нејзиното постојано географско смалување сè повеќе ја исполнуваа нејзината идеологија со национално-грчки патос, во којшто конечна вредност стануваше не христијанското Царство, туку елинството. Заради тоа, на сметка на „универзализмот“, отфрлајќи го распарчувањето на единствената империја на самостојни царства и аптокефалии, во праксата Византија им наметнуваше на Словените „погрчување“ и во онаа секојдневна смисла: власт на грчките архиереи во покорената Бугарија, презрив однос кон секаква самобитност, дури и кон јазикот... А ова го предизвика распаѓањето на православниот свет, принудувајќи ги Словените, како некогаш Сиријците и Ерменците, да ги мразат Грците. И ете, ако пред турското освојување уривањето на византискиот христијански универзализам веќе беше свршен чин, тогаш со турското ропство на парадоксален начин, беше обновено! Не одвојувајќи ја религијата од националноста, Турците ги третираа христијаните како народ (што всушност тие и се, според раното христијанско доживување на Црквата како „нов народ“ и дефиницијата за христијаните како „лаици“, ги третираа како една целина, на чело со Цариградскиот Патријарх како „етнарх“.